

STÖDMATERIAL

Språk-, läs- och skrivutvecklare

– en resurs för ökad kvalitet och
likvärdighet i undervisningen

Språk-, läs- och skrivutvecklare

– en resurs för ökad kvalitet och likvärdighet i undervisningen

**Språk-, läs- och skrivutvecklare – en resurs för ökad kvalitet
och likvärdighet i undervisningen**

© Skolverket, Stockholm 2021

Grafisk form och produktion: AB Typoform
Illustrationer: AB Typoform

Innehåll

Förord	4	INTERVJU: ”Jag vill vara en engagerad kollega”	16
Det här är Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling	5	Ny i rollen som språk-, läs- och skrivutvecklare	17
Språk-, läs- och skrivutvecklaren – en resurs i kvalitetsarbetet	6	Språkutveckling – en del av det systematiska kvalitetsarbetet	19
Vad gör en språk-, läs- och skrivutvecklare?	6	Var är vi?	19
INTERVJU: ”Ambitionen är att fånga upp alla elever”	8	Vart ska vi?	20
Uppdraget som språk-, läs- och skrivutvecklare	9	Hur gör vi?	20
INTERVJU: ”Språk är en demokratisk rättighet”	10	Hur blev det?	21
Vikten av långsiktigt arbete med språkutveckling	11	Förutsättningar för språk-, läs- och skrivutvecklarens arbete	22
INTERVJU: ”Skolbiblioteket självklar del av kvalitetsarbetet”	12	Organisation och ledarskap	22
Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och flerspråkighet	13	Tydliga roller	22
Nationellt Centrum för svenska som andraspråk (NC)	13	Tid för samarbete	22
INTERVJU: ”Vi vill bryta enspråkighetsnormen”	14	Långsiktighet	22
Förbättrad undervisning med kollegialt lärande ...	15	INTERVJU: ”Jag har haft världens roligaste jobb!”	23
		Referenser	24

Förord

Språket är ett viktigt redskap för lärande. Ett rikt språk handlar om att ha resurser för att kunna kommunicera med sin omvärld, göra självständiga val i livet och att bli en aktiv deltagare i ett demokratiskt samhälle. Ansvaret för att utveckla barns och elevers lärande och demokratiska kompetens genom goda språkkunskaper vilar på alla som arbetar i förskola och skola. Genom en medveten undervisning som stöttar barns och elevers språk utvecklas deras möjligheter till kommunikation och tilltron till den egna språkliga förmågan ökar.

En anledning för huvudmannen att utse en eller flera personer med uppdrag att stödja arbetet med språk-, läs- och skrivutveckling är att språket är viktigt i alla moment under dagen i förskolan, fritidshemmet och skolan samt inom alla skolämnen. Det kan därför behövas någon med ett övergripande ansvar för att stödja all personal i arbetet med att utveckla barns och elevers språk.

Det här materialet är framtaget av Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling (NCS) på Skolverket. Materialet vänder sig till skolchefer, rektorer samt verksamma och blivande språk-, läs- och skrivutvecklare. Det innehåller beskrivningar av hur ett uppdrag som språk-, läs- och skrivutvecklare kan utformas för att stärka det språk-utvecklande arbetet i förskola, skola och fritidshem.

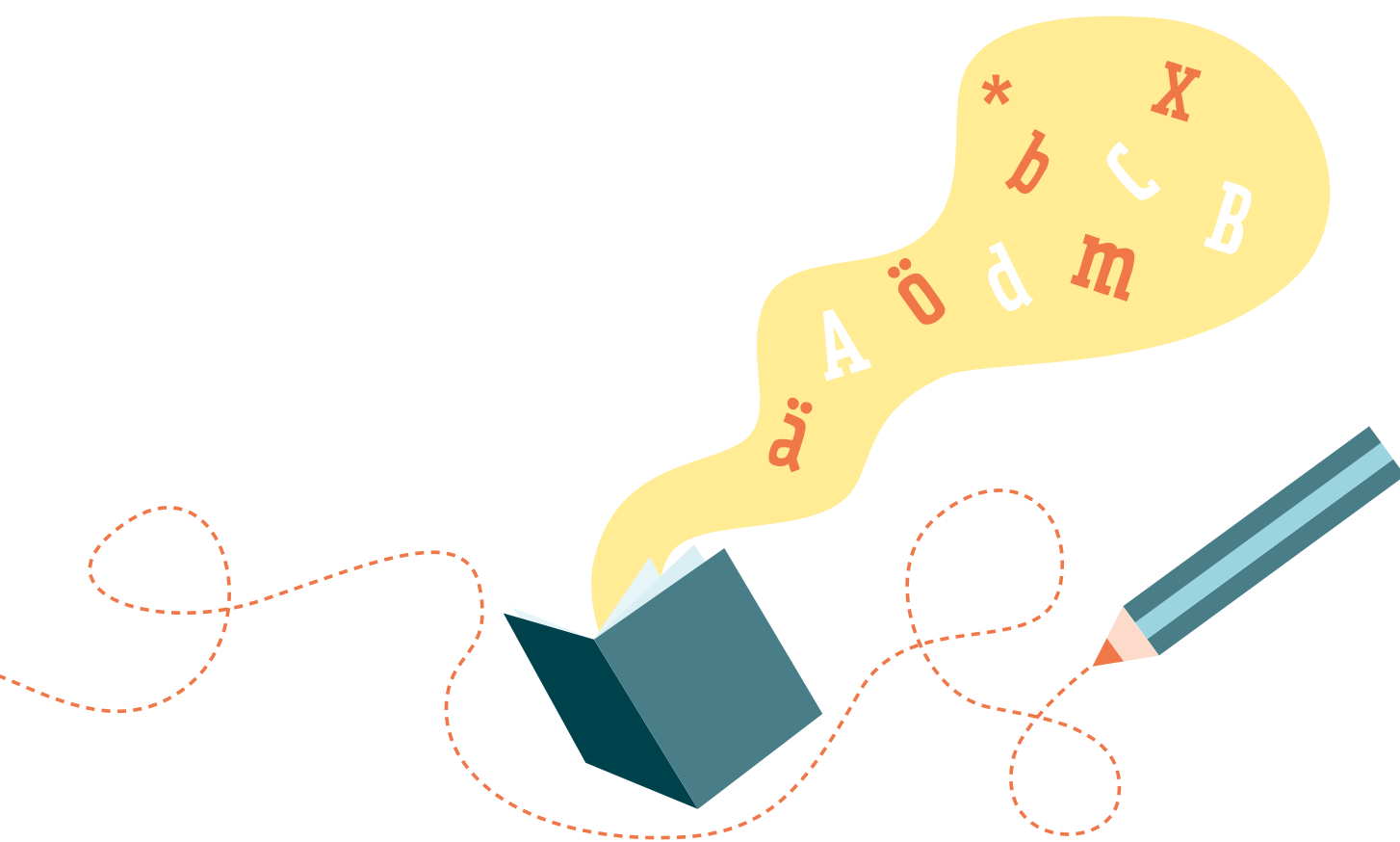
Vi hoppas att materialet kommer att bidra till arbetet med att utveckla en undervisning som främjar alla barns och elevers språkliga och kommunikativa förmågor. Ett stort tack till er som har bidragit med synpunkter under arbetets gång. Ett särskilt tack till nätverksledarna för NCS regionala nätverk och till Josefin Nilsson, Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC), för bidrag till avsnittet om språk-utvecklande arbete.

STOCKHOLM 2021

**NATIONELLT CENTRUM FÖR SPRÅK-,
LÄS- OCH SKRIVUTVECKLING (NCS)**

Det här är Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling

Skolverket har i uppdrag att bedriva Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling (NCS) som arbetar med att stimulera huvudmän och skolor att aktivt arbeta med språk-, läs- och skrivutveckling. NCS stödjer språk-, läs- och skrivutvecklare i olika regioner och storstadskommuner i hela Sverige. Nätverken består av språk-, läs- och skrivutvecklare inom skola, förskola eller en kombination av de båda. Syftet med de regionala nätverken är att de ska bidra till att undervisningen i förskolor, fritidshem och skolor systematiskt utvecklas utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Nätverken ska stärka kunskaperna inom området språk-, läs- och skrivutveckling, vara en arena för didaktiska samtal och erfarenhetsutbyte samt synliggöra och stödja utvecklingsarbetet inom området. NCS erbjuder även processtöd, konferenser för språk-, läs- och skrivutvecklare och ger ut ett nyhetsbrev.

1

Språk-, läs- och skrivutvecklaren – en resurs i kvalitetsarbetet

Vi lever i ett till stora delar skriftbaserat samhälle där en god läs- och skrivförmåga är en demokratifråga och en förutsättning för det livslånga lärandet. Tillgången till ett rikt språk är en fråga om jämlikhet. Forskning av bland andra Jim Cummins, ledande forskare om elever och flerspråkighet, visar också att det finns ett starkt samband mellan läsengagemang och läsfärdigheter. Med andra ord är det av största vikt att vi får barn och elever att vilja läsa och samtala om text. Att organisera insatser som ökar läs- och skrivengagemanget är ett sätt att öka förutsättningarna till likvärdighet och minska konsekvenserna av de socioekonomiska skillnaderna mellan barn och unga.

Det formella, förebyggande och kompensatoriska uppdraget med att främja barns och elevers språk-, läs- och skrivutveckling börjar i förskolan och fortsätter under hela skoltiden genom ett målinriktat och systematiskt arbete. Det behövs därför kompetens för att planera, följa upp och utveckla undervisningsprocesserna. Personalen behöver både kunskaper om hur intimt språk och lärande hänger ihop och om på vilka sätt barns och elevers kunskapsutveckling påverkas av den enskilda förskolans eller skolans sociala och språkliga sammanhang. Dessutom krävs kunskaper om varje barns och elevs bakgrund, språk, kunskaper och tidigare erfarenheter. Personalen behöver också få tid och stöd för att tillsammans kontinuerligt undersöka frågor om barnens och elevernas utveckling och lärande - och för att ställa det i relation till vad som fungerar bra och mindre bra i undervisningen.

Vad gör en språk-, läs- och skrivutvecklare?

Uppdraget som språk-, läs- och skrivutvecklare kan innebära att prioritera och organisera ett läs- och skrivutvecklande arbete som utmanar och fördjupar den pedagogiska personalens kunskaper. Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan ansvara för kompetensutveckling samt inspirera, utmana och vara ett stöd i processen att utveckla undervisningen. Uppdraget kan också inkludera att leda ett kollegialt arbete där lärare, förskollärare och övrig personal tar del av vetenskapliga texter, forskningsresultat samt beprövad erfarenhet och möts i pedagogiska samtal och diskussioner. En språk-, läs- och skrivutvecklare kan leda ett kollegialt lärande på flera sätt genom att:

- samordna arbetet med att utveckla undervisningen mellan flera förskolor och skolor
- vara lär- eller samtalsledare på flera förskolor eller skolor och stödja det undervisningsutvecklande arbetet
- leda metahandledning för förstelärare eller ledare av kollegialt lärande, som i sin tur handleder grupper på respektive förskola eller skola.

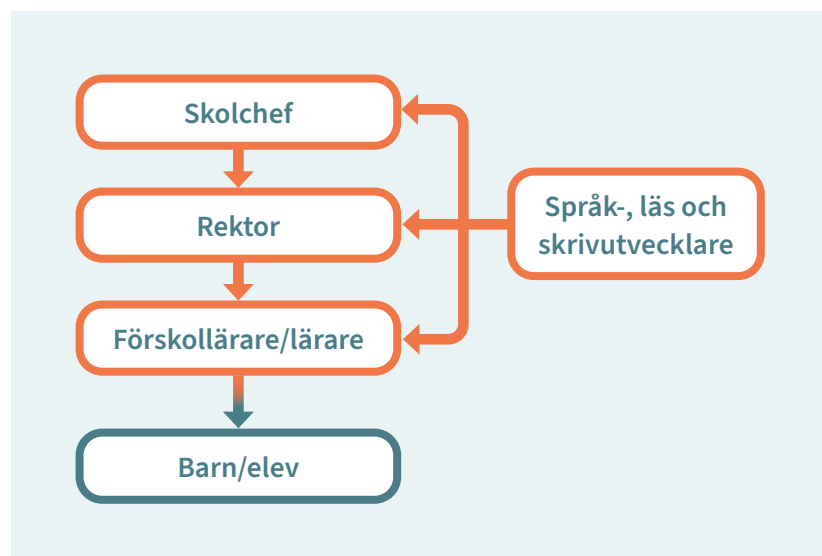
Uppdraget som språk-, läs- och skrivutvecklare kan organiseras på olika sätt. Det kan fördelas på en eller flera individer på huvudmannanivå. Det

kan även finnas språk-, läs- och skrivutvecklare lokalt som samordnar utvecklingsarbetet mellan flera förskolor och skolor eller ansvarar för arbetet på en enskild skola. En kombination av ovanstående säkrar systematiken ytterligare. Oavsett hur uppdraget är organiserat kan språk-, läs- och skrivutvecklaren utgöra ett stöd till huvudman och rektor i det systematiska kvalitetsarbetet, exempelvis genom att med olika typer av underlag som utgångspunkt följa upp och analysera det språk-, läs- och skrivutvecklande arbetet på olika nivåer.

Huvudmannens ansvar är att ge förutsättningar och se till att rätt kompetens finns för att kvalitetsarbetet ska bli systematiskt, effektivt och långsiktigt. Med en genomtänkt organisation där uppdraget är förankrat och följs upp kontinuerligt blir språk-, läs- och skrivutvecklaren en värdefull resurs. Det gemensamma ansvaret kan vara en förutsättning för långsiktighet samtidigt som det stödjer utvecklandet av en bred kompetens inom området bland förskollärare och lärare.

Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan i sitt uppdrag ansvara för att följa upp, analysera och utveckla språk-, läs- och skrivutvecklingsprocessen. Genom att utvärdera hur processen fungerar i undervisning på en enskild förskola eller skola, men också i olika områden och ämnen, skapas möjlighet att göra en helhetsbedömning av utvecklingsområden på olika nivåer i organisationen. Uppdraget kan innebära en stödfunktion för alla nivåer i styrkedjan.

Figur 1. Bilden illustrerar hur relationen kan se ut mellan språk-, läs- och skrivutvecklare och funktioner på olika nivåer.

NIKLAS LINDSTRAND, språkutvecklare i Åmål:

”Ambitionen är att fånga upp alla elever”

NIKLAS LINDSTRAND ÄR språklärare i grunden, men har främst arbetat som speciallärare. Sedan ett par år tillbaka är han språk-, läs- och skrivutvecklare på heltid. I uppdraget ingår att leda kompetensutveckling för lärare utifrån Läsa, skriva, räkna – en garanti för tidiga stödinsatser. Niklas leder bland annat diskussionsgrupper utifrån Skolverkets dialogduk om att följa och främja elevers kunskapsutveckling i förskoleklass–årskurs 3. Han ansvarar också för att på övergripande nivå ta hand om resultaten från de obligatoriska kartläggningsmaterialen och bedömningsstöden som görs inom grundskolan i Åmåls kommun.

Niklas har även ett nära samarbete med grundskolans verksamhetschef för att se till att resultatet inkluderas i det systematiska kvalitetsarbetet.

Hur bidrar arbetet till elevernas språkutveckling?

– Vi ser tydligt vad som är framgångsfaktorer och vad som är förbättringsområden i undervisningen. Vi hittar elever som behöver anpassningar som exempelvis extra IKT-verktyg.

Vad tycker lärarna om ditt arbete?

– De upplever det som en trygghet att elever fångas upp och får det stöd de har rätt till. Samtidigt kan de olika materialen och de nationella proven både bekräfta det som lärarna upplever i klassrummet – och hjälpa dem få upp ögonen för sådant de inte sett.

Hur underlättar ditt arbete för skolledningen?

– Min bild av läget ute i klassrummen kan hjälpa rektorerna med underlag inför beslut om resursfördelning och kompetensutveckling. Jag ansvarar för att alla blir säkra på genomförandet av kartläggnings- och bedömningsmaterialen samt de nationella proven. Som språk-, läs- och skrivutvecklare kan jag också vara en av lärarnas länkar till aktuell forskning. ■

2

Uppdraget som språk-, läs- och skrivutvecklare

ett övergripande uppdrag som språk- läs- och skrivutvecklare möjliggör ett långsiktigt språkfrämjande utvecklingsarbete. Uppdraget ger även möjligheten att få överblick och organisera arbetet som utifrån ett likvärdighetsperspektiv kan vara avgörande, eftersom resurser och kompetens kan skilja sig åt mellan förskolor, skolor och fritidshem inom en och samma huvudman. Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan även ingå i regionsövergripande nätverk tillsammans med andra med samma typ av uppdrag, vilket ökar möjligheterna till utbyte och spridning av goda erfarenheter. Ett tydligt uppdrag som innebär att förankra och stödja ett förhållningssätt och en undervisning som främjar alla barn och elevers språk-, läs- och skrivutveckling kan på så sätt leda till en mer likvärdig utbildning. Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan utgöra en nyckelperson om denne har ett uppdrag som gör att hen når ut till och kan ha direktkontakt med verksamma inom förskola, skola och fritidshem.

Uppdraget kan se olika ut beroende på huvudman. Skilda förutsättningar och behov gör att innehåll och form för uppdraget behöver anpassas utifrån den lokala kontexten. Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan exempelvis:

- i samverkan följa upp och analysera den språk-, läs- och skrivutvecklande undervisningen och utifrån det identifiera utvecklingsbehov
- initiera och stödja utvecklingsarbete
- ansvara för kompetensutveckling kopplat till relevant forskning och beprövad erfarenhet
- stödja lärares och förskollärares kollegiala lärande
- organisera samverkan mellan lärare och skolbibliotekarie
- organisera samverkan mellan grundskollärare och lärare i fritidshem
- ordna pedagogiska samtal och diskussioner om aktuella frågor.

Flera rapporter visar att lärare är positiva till och nyfikna på forskning och ser dess potential i relation till sitt uppdrag, men att bland annat tid saknas för att navigera bland forskningsresultat och välja ut det som är relevant för den egna undervisningen. Detsamma gäller troligen förskollärare. Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan därför utgöra ett värdefullt stöd i processen att välja ut och tolka forskning och ställa den i relation till dess relevans för lärares undervisning och lokala behov. Uppdraget kan också innebära ett stöd för lärarna i att bibehålla ett vetenskapligt, utforskande förhållningssätt där man ständigt prövar, omprövar och utmanar det redan bekanta. Att läsa och samtala med barn och elever leder till exempel inte automatiskt till språkutveckling – det viktiga är hur vi läser och bearbetar texter.

HANAN QADAN RABABAH OCH MALIN BEJRAM ELLSTRÖM, språkutvecklare i Malmö:

”Språk är en demokratisk rättighet”

Hanan och Malin har en bakgrund som specialpedagoger och är idag språkutvecklare på heltid i ett pedagogiskt utvecklingsteam i Malmö. De arbetar med att stötta, handleda och kompetensutveckla både personal och vårdnadshavare i förskolan.

– Vi arbetar i ett område med socioekonomiska utmaningar och en stor andel barn med annat modersmål än svenska, förklarar Hanan. Därför satsar vi på tidiga språkfrämjande processer och hållbarhet över tid.

Hanan och Malin samordnar de språkombud som finns på alla förskolor och som ansvarar för det språkutvecklande arbetet. De har även skraddarsydd uppdrag från rektorer i området där de stöttar enskilda förskolor eller arbetslag och även finns med i barngrupperna.

– De språkfrämjande insatserna införlivas i pedagogernas pågående arbete och skraddarsys efter barngruppens behov och pedagogernas kompetens, framhåller Malin. Ledningsgrupperna uppskattar att det här inte är någon ”extra grej” utan att det hänger ihop med den ordinarie undervisningen.

Varför är flerspråkighetsperspektivet så viktigt?

– Språk är makt och en demokratisk rättighet, säger Malin. Alla barn har rätt att göra sin röst hörd och därför är det jätteviktigt att varje barn får rätt stöd.

– Ibland möter vi funderingar kring modersmålets betydelse i relation till att utveckla svenskan, fortsätter Hanan. Vi betonar hur viktigt det är att utveckla modersmålet - och samtidigt ge barnet förutsättningar för att utveckla en rik och nyanserad svenska i förskolan. De språk- och läsfrämjande insatserna behöver börja tidigt. Förskollärarna behöver också möjlighet att fördjupa arbetet. Våra förskolor med dessa förutsättningar ser verkligen skillnad i barnens språkutveckling!

Hur kan arbetet se ut i praktiken?

– Det kan handla om att läsa högt ur en bok på svenska – och erbjuda samma bok på barnets modersmål för hemlån, förklarar Malin. En del

förskolor sätter ihop boken med rekvisita efter ett visst tema, tillsammans med en skrivbok där vårdnadshavarna kan ge feedback. Högläsning i hemmet kan innebära att läsa och förundras tillsammans och det leder ofta till språkutvecklande samtal. Estetiska verktyg som musik, drama och bildskapande är också viktiga.

– Vi samverkar även med öppna förskolor, barnhälsovården och familjecentraler, berättar Hanan. De är viktiga länkar till de barn som inte går i förskolan och är ett bra forum för samtal om högläsning och barns tidiga språkutveckling. En positiv sideeffekt är att en del kvinnor också passar på att ställa frågor om utbildning, arbete och integration.

Ett råd till den som är ny i rollen som språkutvecklare?

– Var nyfiken och ställ öppna frågor till pedagoger och ledning, säger Malin. Vad gör ni idag, hur ser undervisningsmiljöerna ut och hur tänker ni kring barngruppens behov och förutsättningar? Gör sedan en plan tillsammans och se över vilka processer som behövs och vilken organisation som krävs för detta. ■

3

Vikten av långsiktigt arbete med språkutveckling

Kunskap om vilken undervisning som stödjer olika barns och elevers lärande och utveckling är centralt för kvalitetsarbetet. Vetenskapliga studier, tillsammans med erfarenheter och kunskap från de som arbetar i förskola och skola är grunden för verksamhets- och undervisningsutveckling. En organisation som möjliggör ett gemensamt utforskande arbete är också en grund för att utbildningen ska kunna vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Huvudmannens ansvar är att bygga upp en organisation som möjliggör undervisningsutveckling på lång sikt. Samarbete på olika nivåer i förskola och skola skapar möjligheter till kontinuitet och progression.

Utvecklingsarbetet bör inte bara förbättra undervisningens kvalitet utan även det kollegiala lärandet för att i förlängningen stödja och utveckla alla barns och elevers lärande. I detta arbete behövs både tid och utrymme för att reflektera över och utveckla undervisningen utifrån specifika lokala behov.

För att en sådan utveckling ska ske behöver verksamma inom utbildning få stöd i att ta till sig den forskning som ska fungera som verktyg för att reflektera över sitt eget och kollegornas arbete. Men huvudmän, förskolor och skolor har skilda förutsättningar och behov. Det påverkar hur utvecklingsarbetet ska utformas och vilket innehåll det ska ha. Det är viktigt att de frågor som lyfts och undersöks verkligen är grundade i barnens eller elevernas behov och i förskolläraernas och lärarnas utmaningar kring undervisningen. Även här är språk-, läs- och skrivutvecklaren en viktig resurs eftersom denne har lokal kännedom om olika förskolor och skolor.

För att ytterligare stärka kvaliteten i utvecklingsarbetet kan språk-, läs- och skrivutvecklaren med fördel inkludera skol- och folkbibliotekarier. Samverkan mellan lärare och skolbibliotekarier är en viktig faktor för att stärka elevers språkutveckling, läsintresse och förmåga till kritiskt tänkande.

ERICA EKLÖF, språk- och kvalitetsstödare i Halmstad:

”Skolbiblioteket självklar del av kvalitetsarbetet”

Erica Eklöf arbetar heltid som språk- och kvalitetsstödare i Halmstad och har varit drivande i kommunens fokus på skolbibliotek och systematiskt kvalitetsarbete.

– Det började 2013 då jag fick i uppdrag att kartlägga samtliga skolbibliotek. Nästa steg var att med en arbetsgrupp ta fram en strategiplan som stöd för vidareutvecklingen av skolbiblioteken. En utgångspunkt var frågan hur skolbiblioteket på ett tydligare sätt kan användas som en tillgång i elevers lärande och kunskapsutveckling.

– Vi arbetar utifrån tre perspektiv: lära, läsa, mötas. Syftet är att få lärare och bibliotekarier att samverka och i högre grad använda varandra som resurser i sitt arbete. Ett syfte är också ge stöd till rektor för att involvera skolbiblioteket som en självklar del i det systematiska och kvalitativa skolutvecklingsarbetet.

En ytterligare positiv effekt av kartläggningsarbetet var att en skolbibliotekssamordnare anställdes med uppdrag att samordna, stärka och kvalitets-säkra skolbibliotekens roll och funktion tillsammans med rektorer och övrig personal. Tillsammans med skolbibliotekssamordnaren har Erica till stor del fokuserat på skolbibliotekariens roll och att stärka resurserna för samverkan mellan skolbibliotek och lärare. På förskolorna finns en nära dialog med lokala barnbibliotekarier.

Idag är skolbibliotekarien en mer självklar del av arbetslagen och den pedagogiska planeringen. En bidragande orsak är skolornas arbete med Läslyftet där skolbibliotekarierna ses som viktiga resurser och självklara deltagare i planering och genomförande.

Ni har också hbtq-certifierat alla skolbibliotek?

– Ja. Och alla skolbibliotekarier och skolsköterskor är hbtq-certifierade. På flera skolor samverkar skolbibliotekarier och skolsköterskor dessutom för att skapa en större trygghet för eleverna.

– Skolbibliotekarien är ju en person som inte bedömer elevernas resultat, vilket är en viktig aspekt.

Hur arbetar skolbiblioteken med flerspråkiga elever?

– Vi har ett eget mångspråksbibliotek på kommunens resurscentrum. Där har även modersmåls-lärarna sina arbetsplatser och där har samtliga skolbibliotekarier möte en gång i månaden. Nyanlända och flerspråkiga elever behöver bra och snabb tillgång till kvalitativ skönlitteratur och sakprosa på modersmålet. Det stärker och stimulerar deras språkutveckling och läsning i skolan och på fritiden. Numera går max fyra–fem dagar från att en elev önskar en bok till att den finns på skolan. ■

Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och flerspråkighet

Ur ett likvärdighetsperspektiv gynnar det språk-, läs- och skrivutvecklande arbetet hela samhället. För att eleverna ska ha lika förutsättningar och ett språk som är nödvändigt för att klara skolans mål behöver man lägga grunden tidigt. Under barnets första år utvecklas vardagsspråket men i förskola och skola möter barn och elever i ökande grad ett kunskapsrelaterat språk (ibland även kallat skol-språk eller ämnesspråk). För de som har utvecklat sitt vardagsspråk och kanske även kunskapspråk på andra språk än svenska blir mötet med det mer kunskapsrelaterade språkbruket i förskola och skola en dubbel utmaning.

Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA) är ett samlingsnamn för teoretiskt förankrade, strukturerade och interaktiva arbetsformer. Det övergripande syftet är att erbjuda barn och elever med olika språklig, social och kulturell bakgrund likvärdig tillgång till och möjlighet att utveckla de språkliga resurser som behövs för att delta och lära i förskola och skola. I ett större perspektiv handlar det om att stärka alla barns och elevers språk- och kunskapsutveckling, såväl som identitet, och erbjuda möjligheter till att vara aktiva medborgare i samhället.

För att det kunskapsrelaterade språket ska utvecklas behöver eleverna medveten vägledning och vuxna som är tydliga språkliga modeller. SKUA innebär att eleverna ges möjligheter att arbeta både med ämnet och med språket i ämnet och det gagnar alla elever oavsett språklig bakgrund. I en sådan undervisning ges eleverna rika möjligheter till att samtala om ämnesinnehållet och får olika typer av stöd utifrån sina förkunskaper – samtidigt

som de blir utmanade i sin språkliga utveckling och i sina ämneskunskaper. Men elever som är i färd med att utveckla sitt andraspråk behöver dessutom undervisning specifikt utifrån ett fler- och andraspråksperspektiv.

Barns och elevers språkliga förmåga utvecklas i samspel med andra, och genom en medveten och systematisk undervisning ökar möjligheterna att ge varje barn och elev det stöd och de utmaningar som behövs. Detta är alla undervisande lärares ansvar. En språk-, läs- och skrivutvecklare kan leda det kollegiala arbetet och den gemensamma utvecklingen av undervisningen i förskolan och skolan.

Nationellt Centrum för svenska som andraspråk (NC)

Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC) är ett resurs- och utvecklingscentrum som arbetar för att nyanlända och flerspråkiga barn och elever ska erbjudas förutsättningar för att klara sina studier. NC ger råd och stöd i frågor som specifikt rör flerspråkiga elevers lärande och skolgång. De anordnar även olika typer av utbildningar med fokus på språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt ur ett andra- och flerspråkighetsperspektiv, bland annat för SKUA-utvecklare. Dessa är av huvudmannen utvalda lärare eller förskollärare med mandat att i samverkan med ledningen initiera, utforma, genomföra och utvärdera insatser kring SKUA.

SKUA-utvecklare och språk-, läs- och skrivutvecklare har tillsammans kompetenser som är viktiga tillgångar i skolans, förskolors och huvudmäns kvalitetsarbete. Om det finns möjligheter till samarbete inom ramen för dessa uppdrag kan kvalitetsarbetet stärkas ytterligare.

LOTTEN EKELUND, språkutvecklare i Göteborg:

”Vi vill bryta enspråkighetsnormen”

Lotten Ekelund har en bakgrund som grundskollärare och har sedan länge en tjänst som utvecklingsledare på Center för skolutveckling i Göteborg.

– Jag brinner för flerspråkighetsperspektivet i mitt arbete. Det hänger ihop med grundläggande värderingar om mänskliga rättigheter och med skolans möjlighet att göra skillnad.

Hon är delaktig i flera av kommunens insatser på flerspråkighetsområdet, bland annat translanguaging eller transspråkande som det också kallas.

– Där finns ett tydligt resursperspektiv som utgår från hela eleven. Vi lär oss hela dagen, i alla möten och i alla omgivningar. Alla individer lär också på olika sätt, utifrån egna erfarenheter och förmågor. Vi vill bryta enspråkighetsnormen och designa undervisningen så att alla elever kan lära på alla språk. Vilket som är ens starkaste språk kan variera i olika kontexter – och det ska man själv få definiera.

Varför är flerspråkighetsperspektivet så viktigt?

– Det är tydligt i styrdokumentet att språket är viktigt i alla ämnen. Och forskningen visar att flerspråkighet är en resurs. Men det krävs kunskap för att stötta lärarna i det arbetet. Någon som ser hela perspektivet och som kan föra in ett vetenskapligt förhållningssätt i det kollegiala lärandet.

När känner du att ditt arbete lyckas?

– När jag är ute i klassrummen och får höra hur eleverna själva är stolta över sin flerspråkighet. När vi lyckas fullt ut är de stolta utan att ens reflektera över den – den är bara naturlig och självklar. ■

Förbättrad undervisning med kollegialt lärande

För att kunna utveckla undervisningen kollegialt krävs en genomtänkt och hållbar organisation. Skolor som ger lärare förutsättningar att utveckla kollektiv kunskap genom att tillsammans planera, observera, reflektera och ifrågasätta är också de mest framgångsrika visar flera stora undersökningar och det är rimligt att anta att det även gäller förskolan. Dessa skolor kännetecknas av en kollegial praxis där lärare tillsammans hjälper varandra att bli bättre. Ett sådant arbetssätt kan givetvis även bidra till ett ökat lärande på alla nivåer inom utbildningsväsendet.

En nyckelfaktor för framgångsrika skolsystem är insikten om att barns och elevers kunskapsutveckling bara kan förbättras genom att förbättra undervisningen. Men det kan vara svårt att granska den egna undervisningen och att veta om undervisningens innehåll och utformning verkligen leder till ökade kunskaper och förmågor. Samarbete och samtal genom ett kollegialt lärande kan stödja läraren i denna granskning. För att det kollegiala lärandet ska kunna fylla en sådan funktion behöver det ske regelbundet och systematiskt. En språk-, läs- och skrivutvecklare på huvudmannanivå kan stödja förskolor och skolor i arbetet med att organisera, prioritera och sprida goda exempel och erfarenheter. Om det finns en språk-, läs- och skrivutvecklare på den enskilda skolan, eller som samordnare för några förskolor, kan denne stödja rektor i utformandet av det kollegiala lärandet och även leda det.

En hållbar undervisningsutveckling är en bestående förändring av sätt att tänka eller handla tillsammans med kollegorna. Att leda ett kollegialt lärande kan innebära att leda samtal där alla får talutrymme, använda samtalsmodeller, hålla gruppens fokus på ämnet och barnens eller elevernas behov, ställa frågor som leder till fördjupad förståelse och lyfta fram mönster som visas i samtalen.

Exempel på frågor för fördjupad förståelse

- Vad skulle hända om ...?
- Kan du se andra alternativ eller val?
- Vilka slutsatser drar du?
- Vad tycker du är det viktigaste?
- Du säger... Hur tänkte du då?
- Kan du hjälpa mig att förstå hur du menar med ...?
- Det där lät intressant. Kan du beskriva lite närmare?
- Är det så här du menar?
- Kan du utveckla det lite mer?
- Hur menar du?
- Vad lägger du in i begreppet ...?
- Vad grundar du dig på när du säger att ...?
- Hur kommer det sig att du säger så ...?
- Hur ser du själv på det du beskriver?
- Vilka konsekvenser ser du av detta?
- Med tanke på ... Vilka blir konsekvenserna?
- Vilka erfarenheter har du som grundar sig på det du säger?
- Finns det andra perspektiv? Ser du andra möjligheter?

ELISABETH ÅSÉN NORDSTRÖM, 2017

RICHARD HULTÉN, språkutvecklare i Stockholm:

”Jag vill vara en engagerad kollega”

I rollen som förstelärare på lågstadiet hade Richard Hultén länge ansvaret för språk-, läs- och skrivutvecklingen på Sjöängsskolan i Stockholm.

– Jag hade en bra dialog med min rektor om prioriteringar – och genomförde det uppdraget som en del av mitt försteläraryupdrag. Det är viktigt att skolledningen intar en nyfiken roll, ger tid till arbetslagen och signalerar att alla ska vara med.

I arbetet ingick att tillsammans med rektor identifiera utvecklingsområden på skolan, men även att fånga upp idéer från arbetslagen, andra förstelärare och enskilda lärare. Därefter att organisera och leda de olika projekten och skapa forum för samtal och kollegialt lärande.

Hur skapas ett kreativt samtalsklimat?

– Som samtalsledare behöver man inte ta rollen som den smartaste i rummet. Jag vill vara nyfiken och ställa frågor där alla kommer till tals. Jag inleder sällan med en brainstorming, eftersom jag vet att det då är tre kollegor som tar allt utrymme. Kanske får alla istället skriva ner några rader och tankar om dagens tema innan vi tar en runda med fördjupande frågor och diskussion.

Har alla lärare uppskattat arbetet?

– De allra flesta har tyckt att det är kul och ger struktur i vardagen. Som lärare går man alltid med dåligt samvete för något, det är skönt att känna att vi hjälps åt, får konkreta tips på böcker men även reflekterar djupare kring vad och hur vi gör med eleverna. Sedan finns det alltid de som ifrågasätter och säger ”varför ska vi göra det här”. Men det är inte min uppgift att omvända någon, utan att fortsätta finnas tillhands som en intresserad och engagerad kollega.

Berätta om ett utvecklingsarbete som gick extra bra?

– Vi märkte under en period att högläsning blev styvmoderligt behandlad på skolan, trots att alla

tyckte att det var viktigt. Vi tog en diskussion om vad vi kunde göra före, under och efter högläsningen. När skulle den hänga samman direkt med undervisningen och när skulle den ha andra syften? Sedan skapade vi en helhetsmodell tillsammans med skolbibliotekarien, inkluderade henne i de pedagogiska konferenserna, gjorde presentationer där vi beskrev våra böcker och hur de kunde kopplas till andra ämnen.

Du arbetade också med fritidspersonalen?

– Ja, det är jätteviktigt att även de får syn på sin språkutvecklande roll. Var finns det matematiska språket när eleverna lägger en pärlplatta? Hur kan jag arbeta språkutvecklande när vi har dagens avslutande högläsning? Jag ordnade föreläsningar och seminarier och fick till och med hjälp av rektor att frigöra tid så att all personal från fritids kunde vara med. ■

4

Ny i rollen som språk-, läs- och skrivutvecklare

För att uppdraget som språk-, läs- och skrivutvecklare ska bli framgångsrikt behövs tydliga målsättningar och riktlinjer för arbetet, till exempel i form av en uppdragsplan. Förståelse för utvecklingsarbetet och delaktighet hos verksamma på förskolan eller skolan är en grund för att arbetet ska fungera som tänkt. Följande frågeställningar kan vara till hjälp när uppdraget som språk-, läs- och skrivutvecklare ska utformas:

Organisera

- Vilka förväntningar finns på språk-, läs- och skrivutvecklaren i relation till uppdragets omfattning?
- Hur ges mandat, tid och stöd för uppdraget?
- Hur ska samarbete mellan språk-, läs- och skrivutvecklare och chef utformas?
- Vem tar beslut om utvecklingsområden och uppdrag? På vilka grunder?

Identifiera nuläget

- Vilket pågående arbete inom språk-, läs- och skrivutveckling finns redan inom huvudmannen eller enheten?
- Vilka behovsanalyser har gjorts? Hur följs det upp?
- Vem initierar och driver utvecklingsarbeten?
- Hur sker samordning av utvecklingsarbeten? Hur fungerar den? Kan den utvecklas?
- Vilka nyckelpersoner kan språk-, läs- och skrivutvecklaren samverka med? Exempel är förstelärare, lektorer, ledare av kollegialt lärande, arbetslagsledare, lokala språk-, läs- och skrivutvecklare eller SKUA-utvecklare.

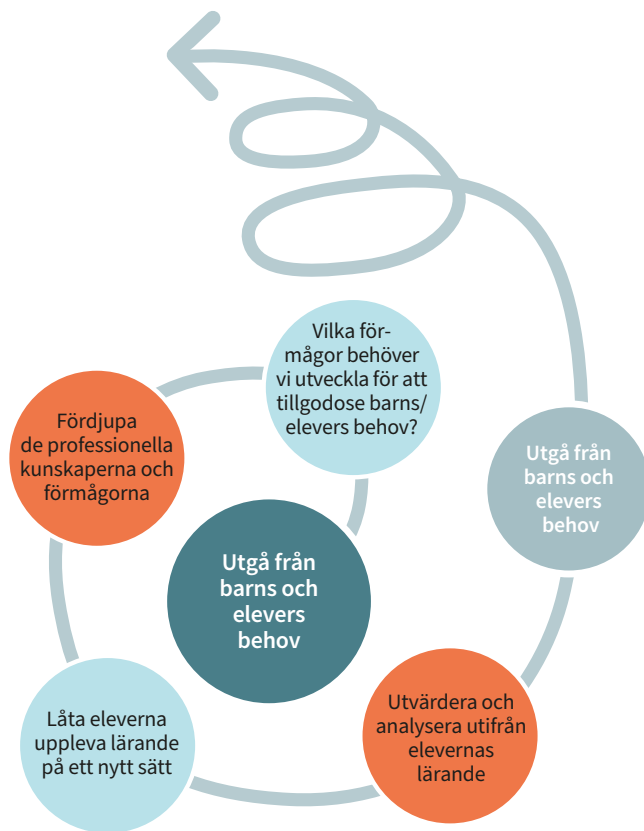
Förankra arbetet

- Hur och när ska kommunikation ske mellan språk-, läs- och skrivutvecklaren och identifierade nyckelpersoner?
- Hur sker kommunikation med rektor, förskollärare, lärare och övrig personal?
- Hur skapas förståelse för och delaktighet i utvecklingsarbetet bland förskollärare, lärare och övrig personal?

Stödja och följa arbetet

- Vilka behov eller utmaningar ser ni inom området språk-, läs- och skrivutveckling? Hur vet ni det?
- Hur lär ni er mer om detta?
- Vad behöver förändras?
- Vilka arbetssätt och metoder ska användas?
- Vilken typ av stöd behöver ni?
- Hur får ni syn på det som händer i undervisningen?
- Hur följs arbetet upp?

Figur 2. Bilden visar en utvecklingscirkel med återkommande faser som utgår från barns och elevers behov och driver arbetet framåt. (Timperley, 2007; 2014)

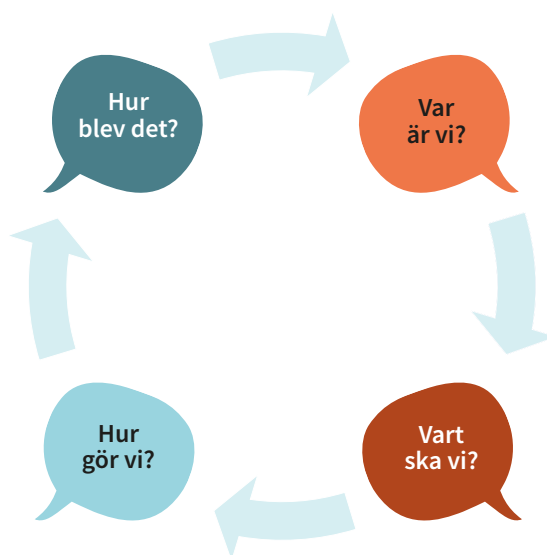

5

Språkutveckling – en del av det systematiska kvalitetsarbetet

Det arbete en språk-, läs och skrivutvecklare gör ingår verksamhetens systematiska kvalitetsarbete. Att planera, dokumentera, analysera och följa upp ger kunskap om vad som är framgångsrikt och verktyg för att utveckla undervisningen. I det systematiska kvalitetsarbetet behöver frågor som ”Hur vet vi det?”, ”Vad grundar vi det på?”, ”Hur fungerar det här i vår kontext?” och ”Vad innebär det för våra barn och elever?” finnas närvarande. Detta gäller på individuell- och gruppnivå såväl som organisatorisk nivå.

Figur 3. Det ständiga arbetet med att utveckla verksamhetens kvalitet bedrivs i en cyklisk process som innehåller olika faser.

Var är vi?

För att öka måluppfyllelsen, förbättra kvaliteten i utbildningen och öka likvärdigheten för alla barn och elever behövs medvetet förändrade arbetssätt. Processen med att leda arbetet med språk-, läs- och skrivutveckling sker inom ramarna för det systematiska kvalitetsarbetet, på huvudmanna- såväl som skol- och förskolenivå. Arbetet behöver inledas med en samlad beskrivning av nuläget och en analys av vilka behov som finns, men också vad som fungerar bra och vad det beror på:

- Vad är problemet, utmaningen eller frågan?
- Vad fungerar bra i det vi redan gör, och hur kan vi använda det i vårt utvecklingsarbete?
- Vad behöver förändras och varför?

Språk-, läs- och skrivutvecklaren kan på uppdrag av skolchefen eller rektorn ansvara för att samla in, dokumentera och sammanställa information och resultat inom områden som:

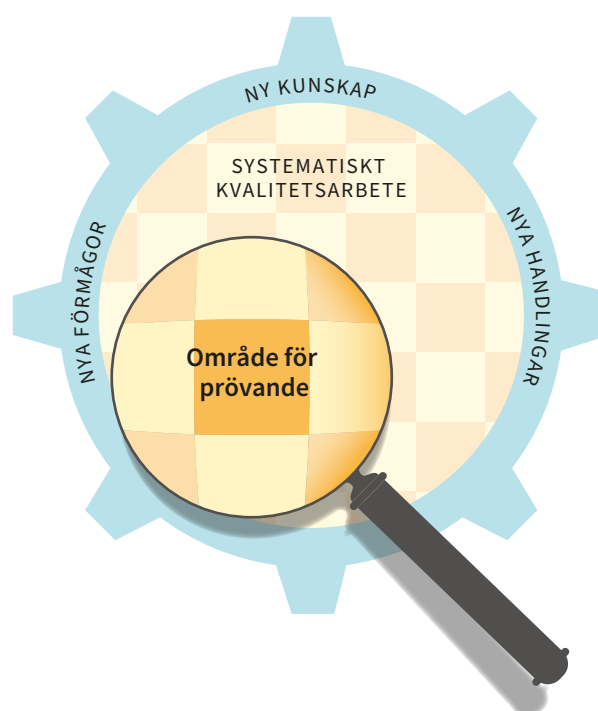
- elevernas läs- och skrivutveckling
- elevernas resultat och måluppfyllelse
- personalens kompetens och behov av kompetensutveckling
- det språkutvecklande arbetet till exempel i olika ämnen, teman eller aktiviteter
- samarbeten mellan lärare och skolbibliotek eller förskollärare och folkbibliotek.

Vart ska vi?

Nästa steg i processen är att undersöka, identifiera, snäva in och förankra de utvecklingsområden som förskolan eller skolan kan behöva satsa på. Språk-, läs- och skrivutvecklarens uppdrag kan även inkludera att undersöka om och vilken typ av ny kunskap som behövs i detta arbete.

- Vilka mål och kriterier kan sättas upp?
- Varför vill vi utveckla just detta?
- Var befinner sig barnen eller eleverna i relation till det vi vill utveckla?
- Hur kan våra förklaringar problematiseras i förhållande till relevant forskning eller beprövad erfarenhet?
- Vad behöver vi ytterligare kunskaper om?
- Vad behöver göras i undervisningen för att stötta barnen i förskolan/eleverna i fritidshemmet eller skoleleverna i deras kunskapsutveckling mot målet?

Figur 4. Med utgångspunkt i kvalitetsarbetet identifieras utvecklingsbehov och området för det undersökande arbetet väljs ut.

Hur gör vi?

När de prioriterade utvecklingsområdena är fastslagna gäller det att planera, genomföra och utvärdera språk-, läs- och skrivarbetet. I planeringen är det viktigt att se till att arbetet blir långsiktigt och uthålligt.

- Vad innebär arbetet?
- Hur ska arbetet planeras? Vilka deltar i planeringen?
- Hur ska arbetet genomföras? Vilka deltar i genomförandet?
- Hur ska arbetet dokumenteras? Vem ansvarar för det?
- Vilken arbetsgång ska vi ha, till exempel hur länge ska arbetet pågå, i vilka sammanhang och när?
- Hur förankras arbetet på olika nivåer?

Det är huvudmannen genom skolchefen och rektorn som har befogenhet och mandat att fatta beslut om hur verksamheten organiseras och bedrivs. Arbetet behöver utgå från den lokala kontexten med dess barn och elever för att bli relevant. Möjligheterna att lyckas är större om man väljer ut ett fåtal prioriterade områden som får utrymme under en längre period. I en uppstartsfas kan också utvecklingsarbetet behöva avgränsas för att vara genomförbart.

Hur blev det?

Genom att dokumentera aktiviteter, erfarenheter och delresultat kontinuerligt får man en god grund för att följa upp och utvärdera arbetet. Utvärderingarna avgör sedan hur de efterföljande insatserna ska läggas upp för att bli så effektiva som möjligt. Att se tillbaka på och sammanfatta det som pågår är också ett sätt att försäkra sig om att insatserna leder mot planeringens mål och att utvecklingsarbetet fortfarande prioriteras så utvecklingen kan bli långsiktig. Fokus bör här ligga på att hitta det som praktiskt kan användas för att utveckla undervisningen, snarare än att beskriva orsaker. Utifrån det som dokumenterats kan man ställa frågor till de professionella i verksamheterna som:

- Finns det några mönster i det som dokumenterats?
- Vad innebär det ni ser?
- Hur hänger förändringarna ihop med era förändrade handlingar?
- Vilken återkoppling har ni fått från barn och elever?
Hur påverkar det här undervisningen i praktiken?

Förutom att utgöra stöd för förskollärare och lärare på olika enheter i processen med att ta fram beprövad erfarenhet på vetenskaplig grund, kan språk-, läs- och skrivutvecklaren erfara och synliggöra skillnader mellan olika förskolor och skolor. Att urskilja mönster i olika enheters utvecklingsarbeten ger viktiga perspektiv till tjänstemän och politiker. Det breda perspektivet ger också möjligheter att sprida framgångsfaktorer och goda exempel – vilket ytterligare säkrar både ökad måluppfyllelse och ökad likvärdighet.

6

Förutsättningar för språk-, läs- och skrivutvecklarens arbete

Ett av förskolans och skolans viktigaste uppdrag är att ge alla barn och elever möjligheter att utveckla de kommunikativa och språkliga förmågorna de behöver för att lära och utvecklas. En kontinuerlig utveckling av det språkfrämjande arbetet behövs i förskola, skola och fritidshem. Språk-, läs- och skrivutvecklarens uppdrag kan utgöra en väsentlig del av detta, men det finns vissa förutsättningar som är särskilt viktiga:

Organisation och ledarskap

Förskollärares och lärares arbete är beroende av organisationen och dess omgivande villkor. En tydlig pedagogisk målsättning och ett ledarskap som uppmuntrar ett undersökande arbetssätt och ger stöd till ett långsiktigt språkutvecklande arbete behövs för att ge förbättringsarbetet legitimitet och mandat, men också för att insatsen ska få rätt resurser och förutsättningar.

Tydliga roller

Ett sätt att skapa en organisation som stödjer kunskaps- och verksamhetsutveckling är en tydlig struktur med särskilda ansvarsområden där medarbetarna har både mandat och utrymme att utföra sitt uppdrag. Om kompetensutveckling ska bidra till förändring och utveckling av undervisning som är bestående bör denna också engagera flera förskollärare, lärare eller kollegor från samma förskola eller skola.

Tid för samarbete

Alla verksamma inom utbildning behöver kunna ställa sig frågor om vad man gör och hur det leder till lärande. Alla delar också ansvaret för att ge barn och elever det de behöver inom utbildningen. Flera undersökningar visar att kollegialt lärande har större betydelse än individuella insatser för att förskollärare och lärare ska utveckla sin undervisning. Med en språk-, läs- och skrivutvecklare blir det möjligt att samla grupper av förskollärare och lärare till gemensam reflektion. Samarbete genom nätverk, både i regionen, i kommunen och mellan och på förskolor och skolor, gör det möjligt att nå många. Finns det möjlighet att samverka med forskare ger det dessutom en fördjupning till arbetet.

Långsiktighet

Kortsiktiga projekt och utvecklingsarbeten leder sällan till en bestående förändring av sättet att göra någonting på. Uppdrag som språk-, läs- och skrivutvecklare innebär att leda processer – och då behövs kontinuitet, ett aktivt ägarskap av utvecklingsarbetet och en plan och strategier för fortsatt arbete. Genom ett långsiktigt uppdrag utifrån tydliga infrastrukturer, där utgångspunkten är verksamhetens behov, blir inte heller uppdraget personbundet.

ANN LÖWBEER, språkutvecklare och nätverksledare i Nyköping:

”Jag har haft världens roligaste jobb!”

ANN LÖWBEER HAR lång erfarenhet som språk-, läs- och skrivutvecklare i Nyköping och har varit nätverksledare för SLS-nätverket i Sörmland. Ann har nyligen gått i pension.

– Jag har haft världens roligaste jobb! Att få vara delaktig i kreativa och krävande pedagogiska diskussioner tillsammans med erfarna och duktiga pedagoger är väldigt givande. Det blir ett kreativt flöde där alla delar med sig av kunskaper och erfarenheter.

I det dagliga arbetet har det ingått att vara stöd för rektorer och skolläring kring kommunens olika satsningar på språk-, läs och skrivutveckling. Ann samordnade också ett nätverk för pedagoger F-6 med fokus på skönlitterär läsning, tillsammans med stadsbiblioteket.

Vad behöver du för att göra ett bra arbete?

– Tillgång till rektorers tid och öra. Det räcker inte att bara mejla ut information, en rektor måste vara med och äga insatsen, ha insyn och förståelse för vad arbetet handlar om. Och de måste i sin tur ha chans att fråga mig om saker. Samverkan är ett nyckelord.

Kan du ge ett konkret exempel?

– Bland annat var jag med när min skolchef träffade rektorerna. Då hade vi möjlighet att tillsammans prata om vilka insatser som behövs, vilken fortbildning personalen behöver och hur det ser ut på skolbiblioteket.

Vilka har varit dina största utmaningar?

– Att få ett tillräckligt tydligt och avgränsat uppdrag, som är möjligt att mäta och följa upp. Ibland har jag fått ligga på rektorer för att få dem att intressera sig. Mitt råd till någon som är ny i rollen är att försöka vara modig och ställa krav på tydlighet.

Och ett råd till huvudmän och skolläringar?

Fundera på var de största behoven finns i din kommun. Välj ut ett par områden och låt språk-, läs- och skrivutvecklaren jobba med dem under en längre period – minst 3 år. Det är lätt att falla för trender, men så mycket viktigare att utveckla det man redan håller på med. Lämna också utrymme för personens egen särskilda kompetens och egna intresseområden. Det ger glöd till arbetet. Se till att personen får vara med på ledningsmöten och har andra att samverka med, till exempel en utvecklingsavdelning. Det går inte att göra ett bra jobb ensam. ■

Referenser

- Barber, M. & Mourshed, M. (2007). *How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top*. London: McKinsey & Company
- Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever. Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Eriksson, I. (2010). *Skriftspråkliga redskap i självreglerande undervisningspraktiker*. I Eriksson, I., Lindberg, V. & Österlind, E. (red.) *Uppdrag undervisning: kunskap och lärande*, s. 147–164. Lund: Studentlitteratur.
- Gibbons, P. (2018). *Stärk språket, stärk lärandet: språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråks elever i klassrummet*. (Femte upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Hargreaves, A. & Fullan, M. (2012). *Professional capital: Transforming teaching in every school*. New York: Teachers College Press.
- Hargreaves, A. & O'Connor, M.T. (2019). *Professionell kollegialitet: om att utveckla lärares samarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Håkansson, J. (2017). *Systematiskt kvalitetsarbete i förskola, skola och fritidshem: strategier och metoder*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Jarl, M., Blossing, U. & Andersson, K. (2017). *Att organisera för skolframgång: strategier för en likvärdig skola*. (Första upplagan). Stockholm: Natur & Kultur.
- Nordgren, K., Liljekvist, Y., Bergh, D. & Kristiansson, M. (2019). *Lärares planering och efterarbete av lektioner: infrastrukturer för kollegialt samarbete och forsknings-samverkan*. Karlstad: Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik, Karlstads universitet.
- Timperley, H. (red.) (2007). *Teacher professional learning and development: best evidence synthesis iteration (BES)*. Wellington, Nya Zeeland, Ministry of Education.
- van Schaik, P., Volman, M., Admiraal, W. & Schenke, W. (2018). Barriers and conditions for teachers' utilisation of academic knowledge. *International Journal of Educational Research*, 90, s. 50–63.
- Wiklund, C. (2013). *Ordförrådets betydelse för läsning*. *Venue*, 2(3), 1-8. <https://doi.org/10.3384/venue.2001-788X.13229>
- Åsén Nordström, E. (2017). *Kollegialt lärande genom pedagogisk handledning och lärande samtal*. (Första upplagan). Stockholm: Liber.
- Öhman Sandberg, A. (2019). Förutsättningar för hållbar undervisningsutveckling – exempel från Läsluft. I Stähle, Y., Waermö, M. & Lindberg, V. (red.) (2019). *Att utveckla forskningsbaserad undervisning: analyser, utmaningar och exempel*. Stockholm: Natur & Kultur.

Läsa vidare:

I Skolverkets kunskapsöversikt *Att ställa frågor och söka svar: samarbete för vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet* (2020) kan du läsa mer om att skapa förutsättningar för undervisnings- och skolutveckling, kollegialt lärande och få stöd i hur arbetet med att utveckla beprövad erfarenhet kan se ut i praktiken.

<https://www.skolverket.se/download/18.a35553a171bb-8ce9031b78/1598003321788/pdf7117.pdf>

Didaktik och pedagogik

Hajer, M. & Meestringa, T. (2020). *Språkinriktad undervisning: en handbok*. (Upplaga 3). Lund: Studentlitteratur.

Håkansson, J. & Sundberg, D. (2020). *Utmärkt undervisning: framgångsfaktorer i svensk och internationell undervisning*. (Andra utgåvan). Stockholm: Natur & Kultur.

Kaya, A. (2016). *Att undervisa nyanlända: metoder, reflektioner och erfarenheter*, 1. uppl., Natur & Kultur, Stockholm.

Kaya, A. (2020). *Svenska som andraspråk: för vilka och hur kan undervisningen organiseras?*. Stockholm: Natur & Kultur.

Pihlgren, A.S. (2020). *Läsa, skriva och räkna i förskolan: ett undervisande förhållningssätt*. (Första utgåvan). [Stockholm]: Natur & Kultur.

Skolverkets moduler

På Lärportalen hittar du Skolverkets moduler med artiklar, filmer, diskussionsfrågor och förslag på undervisningsaktiviteter. Modulerna är indelade i teman och riktas till olika målgrupper. Inom modulområdet Språk-, läs- och skrivutveckling (Läsluft) finns exempelvis:

- Läsa och berätta (förskola)
- Läsa och skriva i alla ämnen (årskurs F-3)
- Stimulera läsintresse (F-9)
- Lässtrategier för ämnestexter (Gy)

Här kan du söka på olika modulområden:

<https://larportalen.skolverket.se/#/>

Skolverkets webbkurser

På Skolverkets utbildningsplattform hittar du webbkurserna Fritidshemmets uppdrag och Fritidshemmets undervisning. I webbkursen Fritidshemmets uppdrag finns bland annat avsnittet Nyanlända och flerspråkiga elever. I webbkursen Fritidshemmets undervisning finns bland annat avsnittet Språk- och kunskapsutvecklande förhållningssätt och Läsning i fritidshemmet.

Här hittar du webbkurserna:

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/fritidshemmets-uppdrag---webbkurs>

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/kurser-och-utbildningar/fritidshemmets-undervisning---webbkurs>

Kollegialt lärande

Alnervik, K. & Alnervik, P. (2017). *Pedagogiskt ledarskap och kollegialt lärande i förskolan*. (Första upplagan). Stockholm: Liber.

Cederberg-Scheike, A. (2020). *Praktisk handbok i kollegialt lärande: leda utvecklingsarbete i skola och förskola*. (Upp- laga 1). Lund: Studentlitteratur.

Hargreaves, A. & O'Connor, M.T. (2019). *Professionell kollegialitet: om att utveckla lärares samarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Katz, Steven & Ain Dack, Lisa (2017). *Professionsutveckling och kollegialt lärande: framgångsstrategier och utveck- lande motstånd*. Stockholm: Natur & Kultur.

Leda skol- och undervisningsutveckling

Blossing, U. (red.) (2020). *Rektor i fokus: kunskap, värden och verktyg*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Forsberg, E. & Sundberg, D. (2020). Att utveckla undervis- ning – en fråga om evidens eller professionellt omdöme.

I Ståhle, Y., Waermö, M. & Lindberg, V. (red.) *Att utveckla forskningsbaserad undervisning. Analyser, utma- ningar och exempel*. Natur & Kultur.

Hörnqvist, Maj-Lis (2019). *Skolledarskap: vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet*. Malmö: Gleerups.

Persson, Sven (2017). *Forskningslitteracitet – en introduk- tion till att förstå, värdera och använda vetenskaplig kun- skap*. Forskning i korthet, nr 1 2017, KFSK, FoU-Skola.

Riddersporre, Bim & Erlandsson, Magnus (2018). *Beprövad erfarenhet i förskolan: en metodbok*. Stockholm: Natur & Kultur.

Robinson, Viviane (2019). *Förbättring i en förändringstrött skola: ett undersökande tillvägagångssätt*. Lund: Studentlitteratur.

Språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt och flerspråkighet

Duek, Susanne (2017). *Med andra ord: samspel och villkor för litteracitet bland nyanlända barn*. Karlstad: Fakul- teten för humaniora och samhällsvetenskap, Pedago- giskt arbete, Karlstads universitet

Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC) arbe- tar med påverkan och samverkan, råd och stöd samt kompetensutveckling. <https://www.andrasprak.su.se/>

Hajer, M. & Meestringa, T. (2014). *Språkinriktad under- visning: en handbok*. (2. uppl.) Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Sandell Ring, A. (2021). *Mångfaldens förskola: flersprå- kighet, omsorg och undervisning*. (Upp- laga 1). Lund: Studentlitteratur.

Systematiskt kvalitetsarbete

Scherp, H. & Scherp, G. (2016). *Kvalitetsarbete och ana- lys: för lärande i skola och förskola*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2015). *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*.

Skolverket. (14 oktober 2020). *Systematiskt kvali- tetsarbete – så fungerar det*. Hämtad från [https:// www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och- organisera-skolan/systematiskt-kvalitetsarbete/ systematiskt-kvalitetsarbete-i-skola-och-forskola](https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/systematiskt-kvalitetsarbete/systematiskt-kvalitetsarbete-i-skola-och-forskola)

www.skolverket.se/ncs

Skolverket

www.skolverket.se